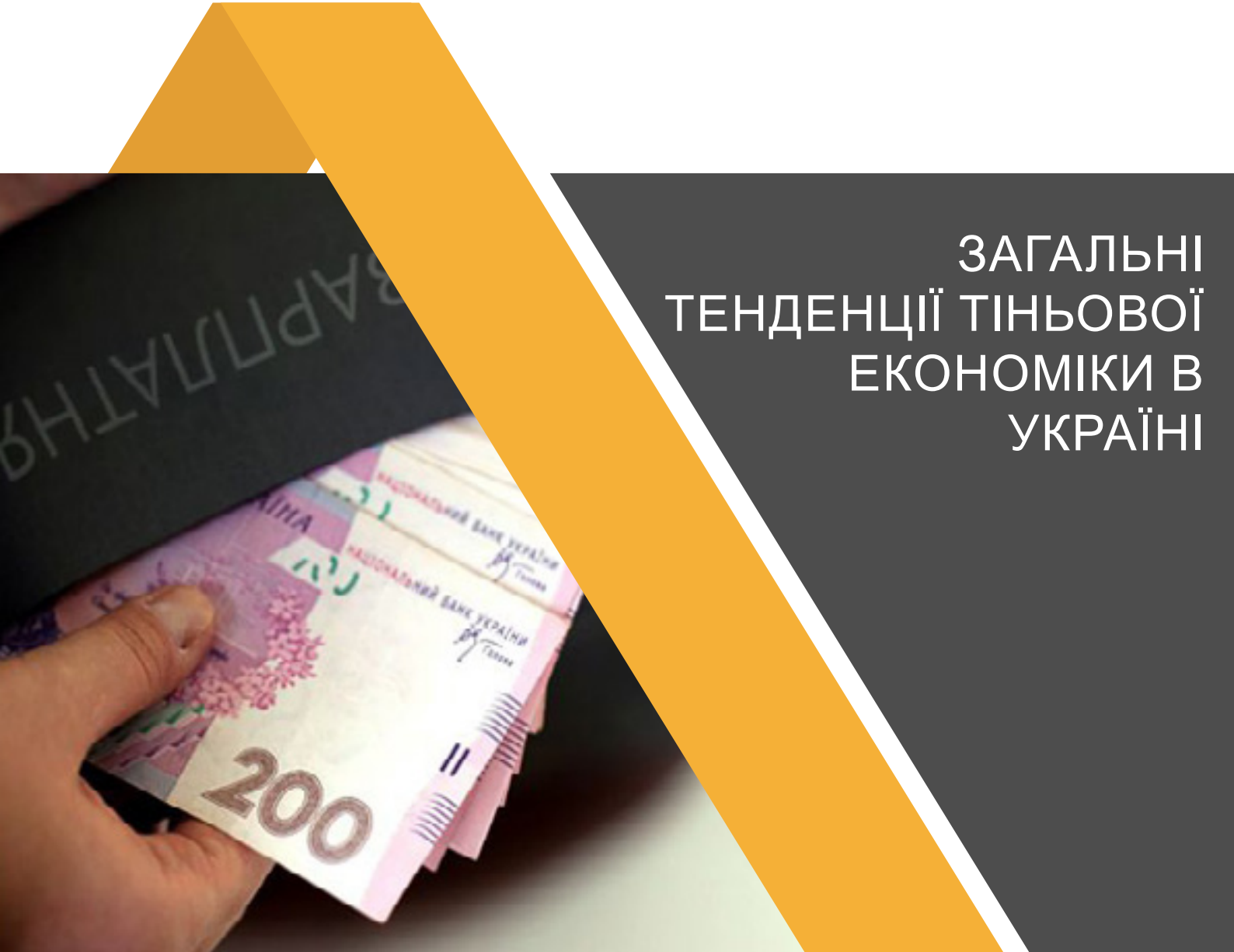

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ І ТОРГІВЛІ
УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНІ
ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ
ЕКОНОМІКИ В
УКРАЇНІ

І ПІВРІЧЧЯ 2016 РОКУ

ЗМІСТ

1.	ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ У І ПІВРІЧЧІ 2016 РОКУ	3
2.	ПОЛІПШЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ	13
3.	БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	18

У I півріччі
2016 року рівень
тіньової економіки
склав 38% від
обсягу офіційного
ВВП

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ У I ПІВРІЧЧІ 2016 РОКУ

У I півріччі 2016 року економіка країни функціонувала в умовах активного проведення Урядом політики дерегуляції підприємницької діяльності, що поряд з адаптуванням суб'єктів господарювання до нових умов функціонування обумовило збереження позитивної тенденції до скорочення рівня тіньової економіки. За попередніми розрахунками Мінекономрозвитку **у I півріччі 2016 року рівень тіньової економіки склав 38% від офіційного ВВП, що на 4 в.п. менше порівняно з показником відповідного періоду 2015 року.**

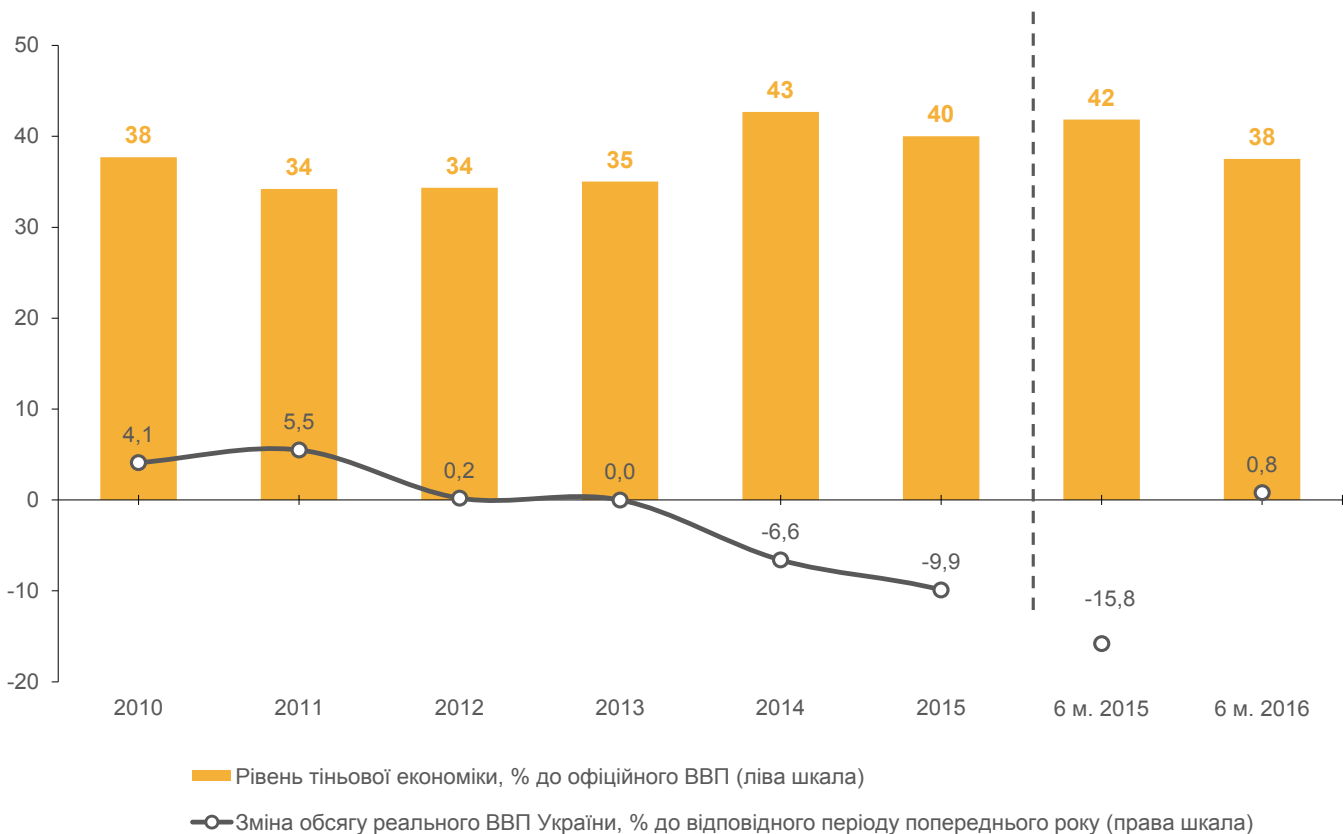

Рис. 1. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП (у % до відповідного періоду попереднього року)

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку

Довідково: розрахунок рівня тіньової економіки здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки, затверджених наказом Мінекономіки від 18.02.2009 № 123.

Детінізація стала результатом:

- закріплення відносної макроекономічної стабільності (інфляція за перше півріччя склала 4,9% проти 40,7% у відповідному періоді 2015 року; девальвація обмінного курсу гривні при цьому становила 6,5% порівняно зі зростання у 1,4 рази у січні-червні 2015 року);
- поліпшення бізнес-клімату внаслідок дотримання політики дерегуляції та оптимізації функціонування державного сектору економіки з метою підвищення його ефективності (*відповідно до рейтингу Doing Business-2017 Україна посіла 80 місце серед 190 країн; у рейтингу Doing Business-2016, уточненому відповідно до методології, застосованій цьогоріч, Україні належало 81 місце серед 189 країн*);
- поступового відновлення та формування нових міжгалузевих зв'язків в економіці;
- започаткування процесів детінізації на ринку праці внаслідок зниження ЄСВ.

Разом з тим процес детінізації стримується нерозв'язаними досі проблемами, які негативно позначаються на показниках розвитку економіки країни в цілому. Це, зокрема:

- продовження тенденції до скорочення обсягів кредитування корпоративного сектору (*станом на кінець червня 2016 р. порівняно з даними на кінець червня 2015 р. кредити, надані корпоративному сектору, скоротилися на 4,6%*);
- збереження низької зовнішньоекономічної кон'юнктури;
- поглиблення конфлікту у міжнародних відносинах з РФ внаслідок впровадження нею товарних та транзитних обмежень;
- збереження фінансових ризиків в умовах недоотримання кредитних коштів МВФ та фінансової допомоги з інших джерел;
- збереження територій непідконтрольних владі, що утворились у ході збройного конфлікту на території країни.

Підсумовуючи наведене, слід визнати, процес детінізації економіки набуватиме належної результативності лише за умови формування державою стабільних сприятливих умов для ведення бізнесу, у тому числі шляхом розбудови такого інституційного середовища, тіньова економічна діяльність для якого стала б неефективною.

*Динаміка
рівня тіньової
економіки
за окремими
методами*

Три методи з чотирьох, з використанням яких здійснюється оцінка рівня тіньової економіки, показали зменшення рівня порівняно з I півріччям 2015 року. Зокрема:

- *за методом збитковості підприємств* зменшення рівня тіньової економіки склало 13 в.п. (до 27% від обсягу офіційного ВВП),

що значною мірою відбулося завдяки зменшенню обсягу отриманих збитків підприємствами переважної більшості ВЕД (за виключенням ВЕД "Освіта") поряд з покращенням фінансового становища підприємств ВЕД "Професійна, наукова та технічна діяльність"¹;

¹До цього КВЕД належить група суб'єктів господарювання, основним напрямом діяльності яких є діяльність головних управлінь (хед-офісів).

- **монетарний метод** показав зменшення рівня тіньової економіки на 7 в.п. (до 30% від обсягу офіційного ВВП);

- **електричний метод** зафіксував зменшення рівня тіньової економіки на 3 в.п. до 32%.

За методом “витрати населення – роздрібний товарооборот” рівень тіньової економіки порівняно з I півріччям 2015 року залишився незмінним (53% від обсягу офіційного ВВП).

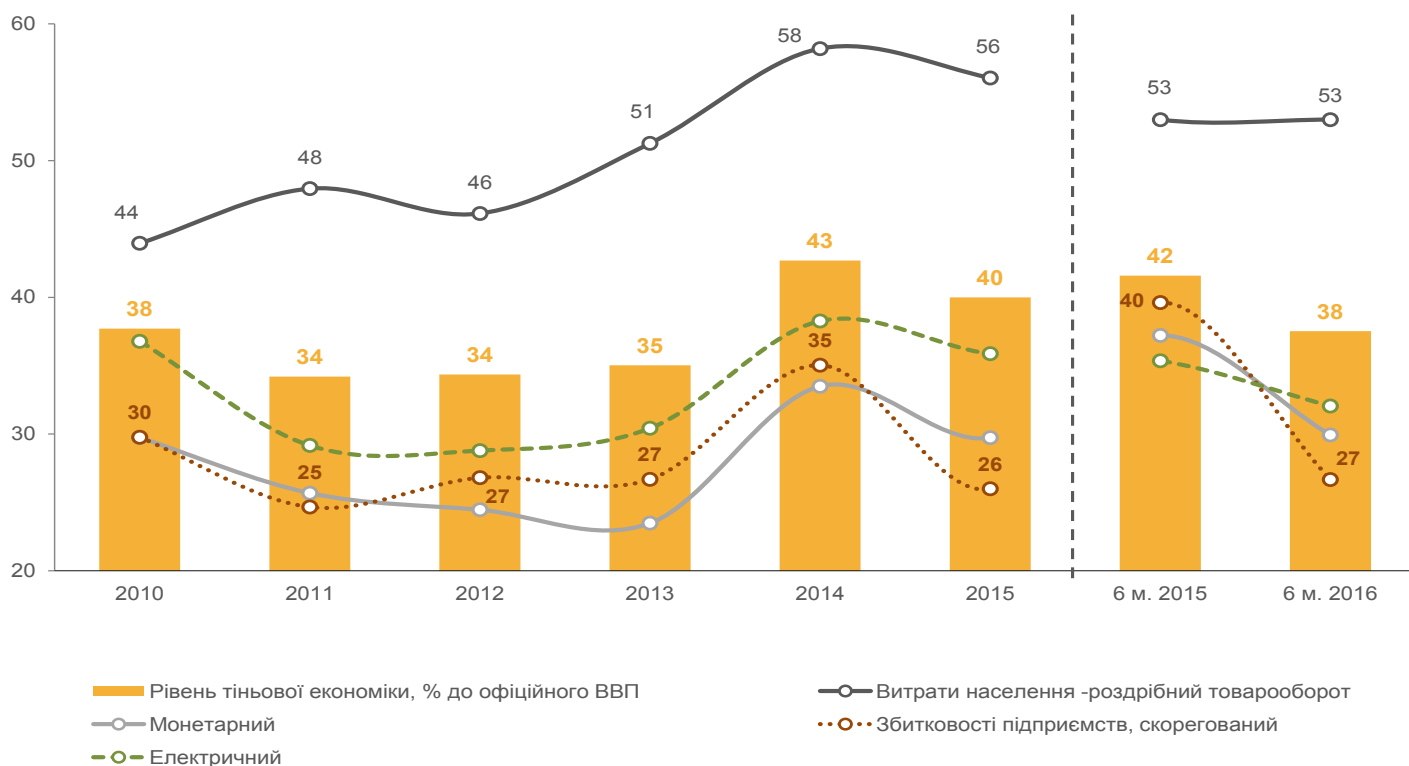

Рис. 2. Динаміка рівня тіньової економіки за окремими методами, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

Довідково: кожен метод розрахунку рівня тіньової економіки охоплює певну сферу національної економіки (з відповідно різною часткою в ній нелегального сектору). Тому лише інтегральний показник рівня тіньової економіки є комплексним індикатором, що повною мірою характеризує таке явище, як тіньова економіка.

Показник рівня тіньової економіки, розрахований за методом збитковості підприємств, у I півріччі 2016 року склав 27% від офіційного ВВП, що на 13 в.п. менше, ніж у відповідному періоді 2015 року.

Метод збитковості підприємств

Довідково: відповідно до методології розрахунку за методом збитковості підприємств тенденція до зменшення рівня тіньової економіки формується в умовах збільшення обсягів прибутку або скорочення обсягів збитку суб'єктів господарювання

Рівень тіньової економіки, розрахований за методом збитковості підприємств, у I півріччі 2016 року склав 27% від рівня офіційного ВВП

Як зазначалось, такий результат значно мірою був отриманий завдяки:

- зменшенню обсягу збитків, отриманих підприємствами переважної більшості ВЕД (за виключенням ВЕД “Освіта”), в умовах послаблення негативного впливу девальвації обмінного курсу гривні на результати діяльності суб’єктів господарювання;
- покращенню фінансового становища підприємств ВЕД “Професійна, наукова та технічна діяльність” на тлі збільшення тарифів на газ.

Крім того, слід зважати на те, що I-II квартали 2015 року були періодами безпрецедентного зростання рівня тіньової економіки, оціненого за методом збитковості підприємств, спричиненого зневірою суб’єктів господарювання у покращення економічної та політичної ситуації на тлі поширення цінових та девальваційних шоків, а також збереження напруженої ситуації на сході країни.

Довідково: функціонування в умовах ведення збройного конфлікту на території країни (наслідками якого стали утворення територій, непідконтрольних владі, поряд зі зростанням кількості випадків вчинення економічної контрабанди; руйнування та зупинка виробничих потужностей; розрив логістичних зв’язків) сформувало об’єктивні причини для зростання збитковості суб’єктів господарювання. Зазначене стосувалося, насамперед, добувної промисловості та деяких галузей переробної промисловості (металургійне виробництво, виробництво хімічних речовин і хімічної продукції, виробництво харчових продуктів).

Тобто, суттєве скорочення рівня тіньової економіки у I півріччі 2016 року за методом збитковості підприємств обумовлено також дією чинника високої бази порівняння.

Рівень тіньової економіки, оцінений за цим методом, слід розглядати виключно як орієнтир зміни тенденцій тіньової економіки у короткостроковому періоді, а не самого обсягу.

Зміцнення основ макроекономічної стабільності на тлі поступового відновлення й формування нових міжгалузевих зв’язків в економіці, а також адаптування суб’єктів господарювання до нових умов функціонування сприяли активізації виробничої та інвестиційної діяльності. Це, у свою чергу, обумовило поступове покращення фінансового результату діяльності підприємств (завдяки значному скороченню рівня збитків, отриманих підприємствами) та, як наслідок, скорочення рівнів тіньової економіки у ВЕД.

Довідково: у цілому за підсумком січня-червня 2016 року порівняно з відповідним періодом 2015 року скорочення збитків (на 68,6%) відбулося на тлі збільшення прибутків (на 9,2%). Як результат, за підсумком січня-червня 2016 року отримано позитивний фінансовий результат діяльності підприємств в обсязі 62,9 млрд. грн. порівняно з негативним результатом в обсязі “-” 224,5 млрд. грн. у січні-червні 2015 року²

² Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь.

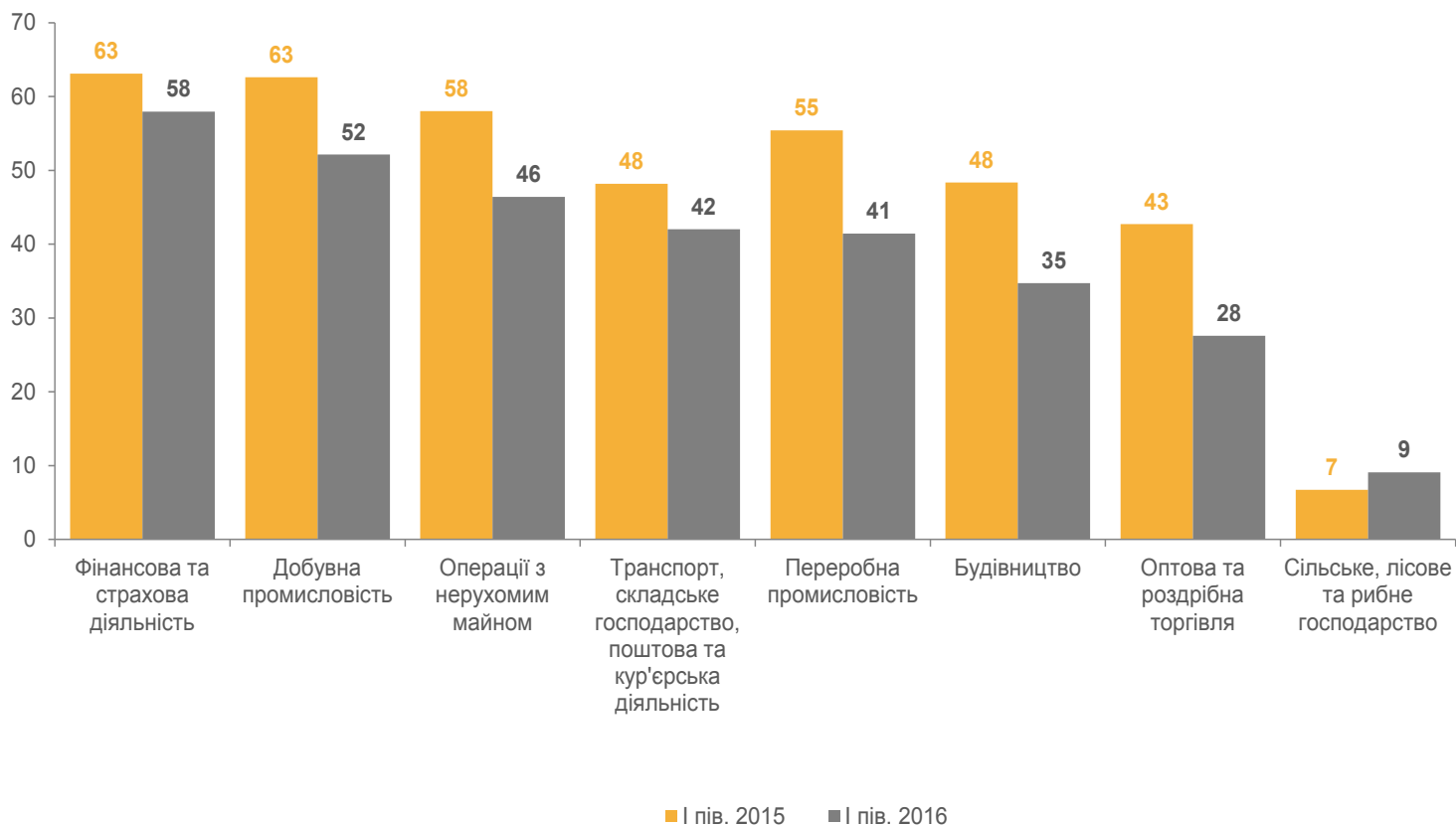
Рис. 3. Динаміка рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств, у % до рівня офіційного ВВП

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку

Тенденція до зменшення рівня тіньового сектору за підсумком I півріччя 2016 року порівняно з відповідним періодом 2015 року спостерігалася в усіх основних агрегованих ВЕД (за виключенням ВЕД “Сільське, лісове та рибне господарство”³): в оптовій та роздрібній торгівлі – на 15 в.п., у переробній промисловості – на 14 в.п., у будівництві – на 13 в.п., у ВЕД “Операції з нерухомим майном” – на 12 в.п., у добувній промисловості – на 11 в.п., у транспорті – на 6 в.п., у ВЕД “Фінансова та страхова діяльність” – на 5 відсоткових пунктів.

Змінився розподіл сфер діяльності за величиною частки тіньового сектору порівняно з аналогічним періодом 2015 року. Найбільший рівень “тіні” за підсумком I півріччя 2016 року зафіксовано у ВЕД “Фінансова та страхова діяльність” – 58% від рівня офіційного ВДВ даного ВЕД (незважаючи навіть на досягнення відносної стабілізації ситуації у банківській сфері на тлі значного скорочення обсягу збитків, отриманих комерційними банками, що обумовило скорочення рівня тіньової економіки у зазначеному ВЕД). Доволі великим залишився рівень тіньового сектору у добувній промисловості і розробленні кар’єрів (52% від рівня офіційного ВДВ даної галузі), що обумовлено, насамперед, високим рівнем монополізації ринку, а також тим, що частина підприємств даного ВЕД знаходиться на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження. Найменший рівень “тіні” традиційно показав ВЕД “Сільське, лісове та рибне господарство” (9% від рівня офіційного ВДВ даної галузі).

³ Без урахування рослинництва, тваринництва та змішаного сільського господарства, які відслідковуються у річній звітності.

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя, частини зони проведення АТО

Рис. 4. Рівень тіньової економіки за видами економічної діяльності, % від офіційного обсягу ВДВ відповідного виду економічної діяльності

Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

Монетарний метод

Рівень тіньової економіки, розрахований за монетарним методом, у I півріччі 2016 року склав 30%

Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням монетарного методу, скоротився порівняно з показником I півріччя 2015 року на 7 в.п. до 30% від ВВП. Але більш адекватну, на наш погляд, оцінку рівня тіньової економіки (зменшення порівняно з відповідним періодом 2015 року на 3 в.п. до 39% у січні-червні 2016 року) показав удосконалений Мінекономрозвитку монетарний метод, методологічні положення розрахунку за яким наразі апробуються.

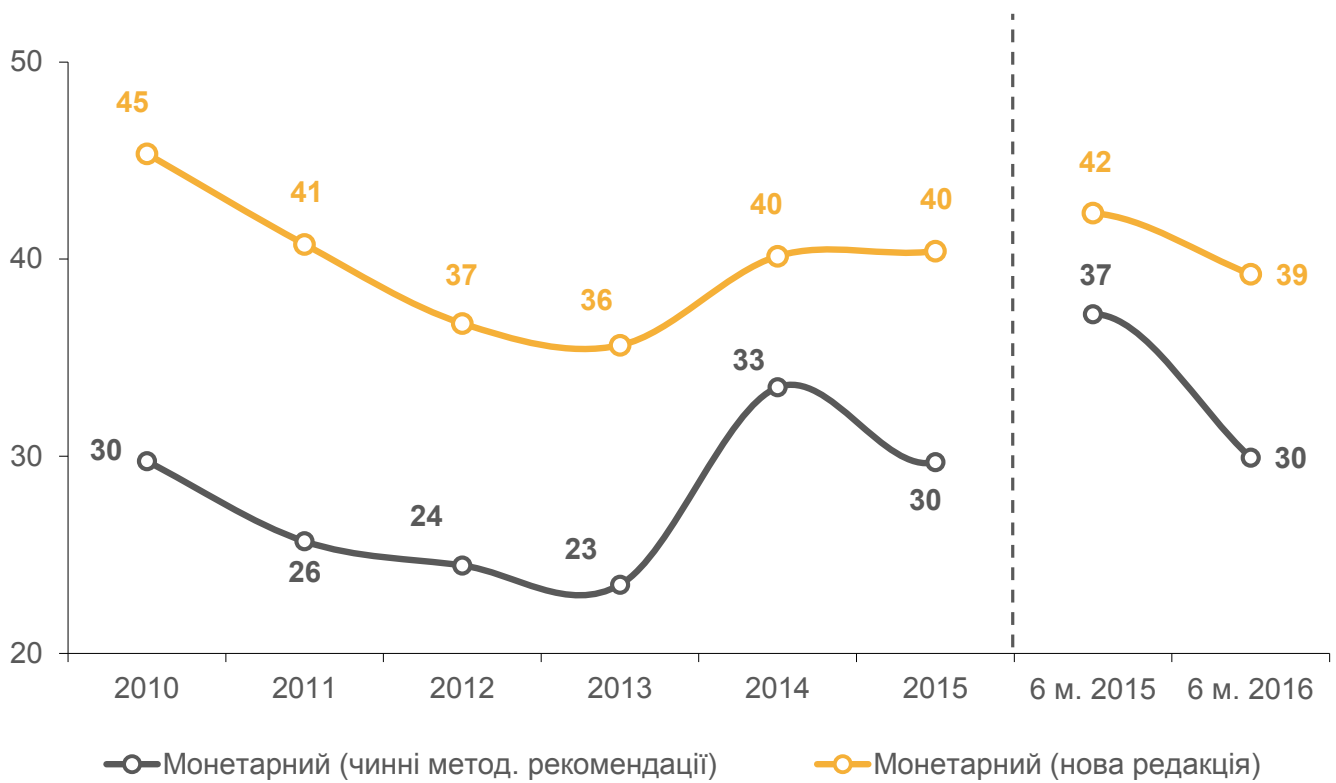

Рис. 5. Рівень тіньової економіки за чинною та удосконаленою редакцією монетарного методу, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

Довідково: монетарний метод удосконалено шляхом внесення таких змін:

- за базовий рік прийнято умовний рік, в якому всі операції здійснюються на безготівковій основі. Як наслідок, обсяг готівкових коштів дорівнює “нулю” ($M0b = 0$), й, відповідно, рівень тіньової економіки також є нульовим. За таких умов будь-яке збільшення обсягу готівки створює потенційні можливості для розвитку тіньової економіки;
- з методичних положень розрахунку рівня тіньової економіки за монетарним методом виключено модифікований метод (який згідно з чинною редакцією Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки є складовою частиною монетарного методу).

За даними Нацбанку питома вага готівки в грошовій масі зменшилася з 29,3% станом на 01.07.2015 до 27,7% станом на 01.07.2016 (28,4% станом на 01.01.2016), що може бути свідченням поступового скорочення обсягів операцій, законність яких неможливо проконтролювати.

Крім того, у цей період продовжувалось зниження попиту населення на іноземну валюту (зазначена тенденція започаткована у лютому 2015 року і зберігається донині). Так, у січні-червні 2016 року обсяги продажу населенням готівкової іноземної валюти (1804,8 млн. дол. США в еквіваленті) перевищили обсяги її купівлі на 1565,0 млн. дол. США в еквіваленті (у відповідному періоді 2015 року обсяги продажу та купівлі готівкової іноземної валюти становили 1121,8,0 та 323,8 млн. дол. США в еквіваленті відповідно).

Покращення було досягнуто завдяки збереженню відносно стабільної ситуації на валютному ринку та зниженню інфляційного тренду.

Рівень тіньової економіки, розрахований за електричним методом, зменшився порівняно з відповідним періодом 2015 року на 3 в.п. і склав у I півріччі 2016 року 32% від рівня офіційного ВВП. Це стало результатом отримання за підсумком січня-червня 2016 року приросту обсягу реального ВВП (на 0,8% відносно обсягу у січні-червні 2015 року) при скороченні обсягу внутрішнього споживання електроенергії, за вирахуванням споживання на комунально-побутові потреби (на 4,9% відповідно). При цьому слід визнати, що отримане зниження рівня тіньової економіки за цим методом є одним з наслідків дотримання суб'єктами господарювання та населенням цілеспрямованої політики щодо раціонального та економного використання енергетичних ресурсів в умовах підвищення тарифів на електроенергію та газ.

Довідково: методологія розрахунку рівня тіньової економіки за електричним методом полягає в порівнянні приросту внутрішнього споживання електроенергії, скоригованого на коефіцієнт рівня НТП, досягнутого у реальному секторі економіки при споживанні всіх видів ПЕР, з приростом ВВП: якщо має місце перевищення приросту (менше падіння) внутрішнього споживання електроенергії над приростом (падінням) ВВП – вважається, що електроенергія спрямовується на виробництво у тіньовому секторі.

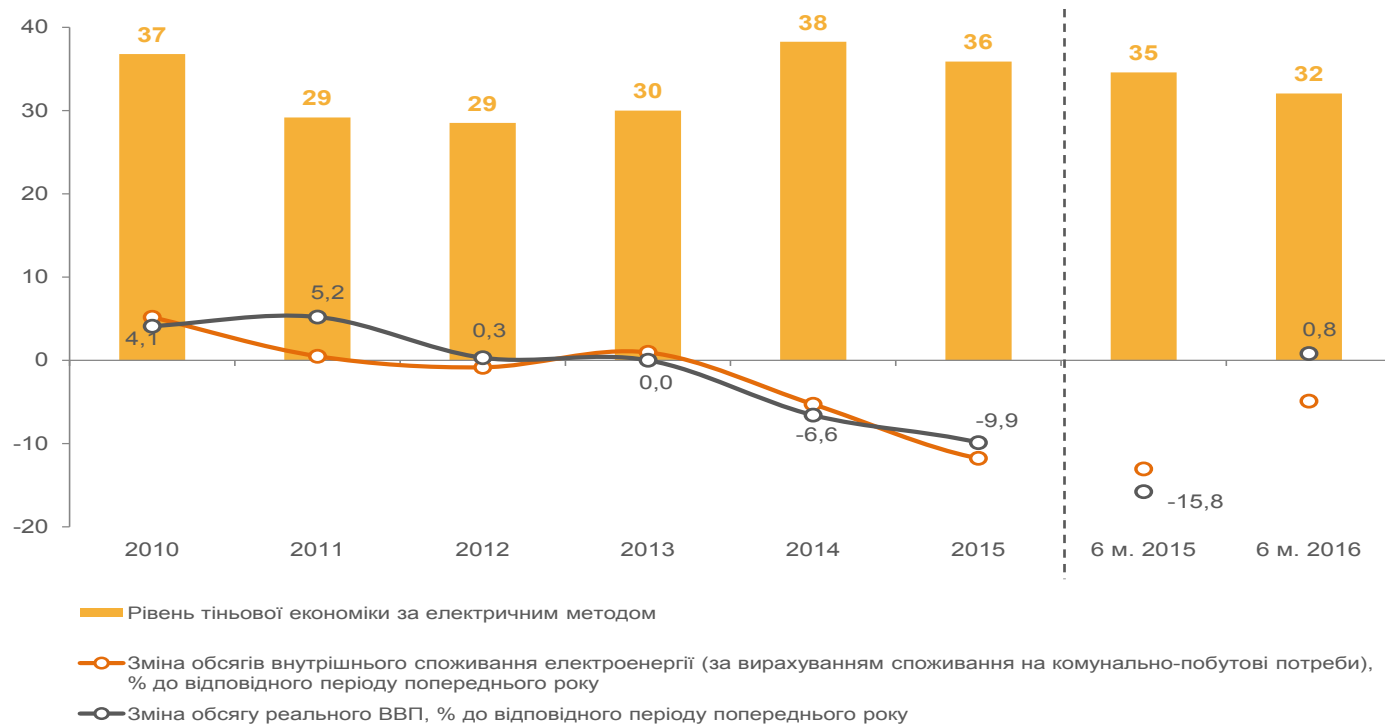

Рис. 6. Рівень тіньової економіки за електричним методом, у % до офіційного ВВП

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку

Рівень тіньової економіки за методом “витрати населення – роздрібний товарооборот” у I півріччі 2016 року склав 53%

Метод
“витрати населення – роздрібний товарооборот”

Найбільший рівень тіньової економіки традиційно показав метод “витрати населення – роздрібний товарооборот” – 53% від обсягу офіційного ВВП. При цьому відносно показника I півріччя 2015 року він залишився незмінним.

Слід відзначити, що відсутність змін у рівні тіньової економіки за цим методом зафіксована на тлі позитивних зрушень у напрямі детінізації на ринку праці внаслідок застосування зменшеної ставки ЄСВ (що, у свою чергу, сприяло зростанню реальної заробітної плати та поживавленню платоспроможного попиту).

Довідково: на тлі сповільнення інфляційної хвилі, підвищення мінімальної заробітної плати з 01.05.2016 на 5,2% (до 1450 грн.) та зменшення ставки ЄСВ⁴, починаючи з травня 2016 року, вперше за останні 2 роки спостерігалось зростання реальної (з урахуванням інфляції) заробітної плати, яке за підсумком I півріччя 2016 року складало 6,1% до відповідного періоду 2015 року.

На нашу думку, це зумовлено збільшенням випадків використання недобросовісними учасниками ринку нездорової споживчої поведінки на тлі підвищення ставок акцизного податку на тютюнові, алкогольні вироби та пальне та, як наслідок, підвищення обсягів продажу контрабандної (контрафактної) продукції.

Незмінність рівня тіньової економіки відносно показника січня-червня 2015 року зафіксував також удосконалений Мінекономрозвитку метод “витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги” (57% від обсягу офіційного ВВП).

Довідково: метод “витрати населення – роздрібний товарооборот” удосконалено шляхом:

- дооцінки обсягів “тіньових” комерційних послуг, що надаються населенню суб'єктами господарювання;
- включення у розрахунок обсягу продажу домогосподарствами сільськогосподарської продукції на неформальних ринках.

⁴ Зменшення ставки ЄСВ до 22% відповідно до Закону України “Про внесення змін до Податкового Кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році” (від 24.12.2015 № 909-VIII).

Рис. 6. Рівень тіньової економіки за чинною та удосконаленою редакцією методу “витрати населення – роздрібний товарооборот”, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

Системні фактори тінізації національної економіки

Одна з головних загроз, які несе в собі тіньова економіка, полягає у спотворенні законів та інструментів ринку, а, отже, основ побудови збалансованої економічної системи, спричиняючи блокування дієвості інструментів і механізмів управління соціально-економічним розвитком країни. Тому зусилля Уряду країни мають концентруватись на запровадженні заходів, спрямованих на мінімізацію впливу системних чинників тінізації економіки, які залишаються актуальними, а саме:

- **низька ефективність держави у забезпеченні інституційних основ розвитку конкурентоспроможної економіки;**

Довідково: відповідно до Звіту про Глобальний індекс конкурентоспроможності (ГІК) 2016/2017 ефективність державних та суспільних установ (поряд з рівнем розвитку фінансового сектору та макроекономічним середовищем) залишається одним з найбільших конкурентних “провалів” економіки України (129 місце серед 138 країн). Низька позиція у рейтингу за даним субіндексом засвідчує, що адміністративні та правові умови, в яких діють суб’єкти господарювання, залишаються несприятливими через незмінно високий рівень корупції, відсутність ефективною судової системи та належного захисту прав власності. Зазначені чинники негативно впливають не лише на бізнес-клімат в країні, а й на довіру суспільства до держави у цілому.

За рівнем захисту прав власності Україна знаходиться на 131 місці у ГІК 2016/2017, за рівнем захисту прав інтелектуальної власності – на 125 місці.

- **високий рівень корупції;**

Довідково: за даними рейтингу “Індекс сприйняття корупції 2015” за рівнем корупції Україна посідає 130 місце із 168 країн.

ПОЛІПШЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ

З метою усунення адміністративно-регуляторних бар'єрів, які стримують діяльність суб'єктів господарювання, упродовж I півріччя 2016 року органами державної влади вживалися заходи за наступними напрямками:

- **СПРОЩЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ, ДЕРЕГУЛЯЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:**

впроваджено європейські підходи до комунікації та співпраці держави і бізнесу, передбачено обов'язковість проведення консультацій з представниками бізнесу під час розробки проектів регуляторних актів та здійснення аналізу регуляторного впливу, запроваджено обов'язковість проведення розробниками проектів регуляторних актів економічного аналізу вигод та витрат, а також М-Тесту (15.03.2016 набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1151 "Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 р. № 308");

реформовано систему контролю за концентраціями суб'єктів господарювання (відповідно до рекомендацій ОЕСР, Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародної конкурентної мережі);

започатковано реформу митниць ДФС із залученням міжнародних компаній (радників), що мають успішний досвід у сфері реформування митниць в ЄС, для надання консультаційних послуг (розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 № 267-р "Про схвалення Концепції залучення компаній (радників) до реформування митниць Державної фіскальної служби");

нормативно закріплено можливість одержання фізичними та юридичними особами інформації з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань у режимі вільного доступу до його даних (наказ Мін'юсту від 09.02.2016 № 359/5 "Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи", зареєстрований в Мін'юсті від 09.02.2016 за № 200/28330; наказ Мін'юсту від 23.03.2016 № 784/5 "Про затвердження Порядку функціонування порталу електронних сервісів юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи", зареєстрований в Мін'юсті від 23.03.2016 за № 427/28557);

створено умови для спрощення та скорочення часу на проведення митних процедур завдяки застосуванню принципу "єдиного вікна" при здійсненні всіх видів контролю з використанням електронних засобів передачі інформації (постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2016 № 364 "Деякі питання реалізації принципу "єдиного вікна" під час здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю", набрала чинності з 01.08.2016);

- **ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ СЕКТОРОМ ЕКОНОМІКИ:**

розпочато процес запровадження європейської системи управління фінансовими ризиками державних підприємств з урахуванням пропозицій та рекомендацій європейських та міжнародних партнерів України (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 № 90 “Про внесення змін до Положення про Міністерство фінансів України” у структурі Мінфіну створено управління фінансових ризиків, на яке покладатимуться завдання з методологічного забезпечення управління фінансовими ризиками, пов’язаними із діяльністю підприємств державного сектору економіки, проведення моніторингу їх фінансово-господарської діяльності та визначення впливу фінансових ризиків, пов’язаних з їх діяльністю, на показники держбюджету; проведення бенчмаркінгу показників фінансово-господарської діяльності підприємств, з якими пов’язані найбільші фінансові ризики);

створено нормативно-правові основи для оптимізації структури державного сектора економіки та запроваджено ринкові методи управління суб’єктами господарювання державного сектора економіки (Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об’єктами державної та комунальної власності” від 02.06.2016 № 1405-VIII);

- **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ, ПУБЛІЧНОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ ПРОЦЕСУ ПРИВАТИЗАЦІЇ ОБ’ЄКТІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ:**

розпочато інформаційну компанію щодо вітчизняних компаній, які пропонуються до продажу, з метою залучення до приватизації широкого кола інвесторів на засадах прозорості, публічності та відкритості (інформація про потенційні об’єкти приватизації регулярно оприлюднюється на веб-сайті ФДМУ; розроблено і запроваджено спеціальну лендінгову веб-сторінку privatization.gov.ua, на якій представлено всі об’єкти, що пропонуються до приватизації; інформаційні оголошення двічі на тиждень розміщуються на офіційному веб-сайті ФДМУ та в офіційних друкованих виданнях державних органів приватизації);

Довідково: для здійснення продажу об’єктів державної власності ФДМУ оголошено:

- конкурси з відкритістю пропонування ціни за принципом аукціону з продажу пакетів акцій ПАТ “Одеський припортовий завод”, ПАТ “Гайворонський тепловозремонтний завод”, ПАТ “Тернопільський радіозавод “Оріон”;
- аукціон з продажу державного пакета акцій ПрАТ “Авіакомпанія “Горлиця”.

- **РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ:**

визначено вимоги до функціонування електронної системи закупівель, процедуру проведення авторизації електронних майданчиків, умови підключення та випадки відключення електронних майданчиків від електронної системи закупівель, вимоги до електронних майданчиків та відповідальність операторів авторизованих електронних майданчиків (постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 166 “Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків”);

відбулося приєднання України до Угоди СОТ про державні закупівлі (Закон України від 16.03.2016 № 1029-VIII);

у рамках реформування системи публічних закупівель Мінекономрозвитку затверджено:

- **Порядок визначення предмета закупівлі** (наказ Мінекономрозвитку від 17.03.2016 № 454, зареєстровано в Мін'юсті від 25.03.2016 за № 448/28578);
- **Порядок розміщення інформації про публічні закупівлі** (наказ Мінекономрозвитку від 18.03.2016 № 477, зареєстровано в Мін'юсті від 25.03.2016 за № 447/28577);
- **форми документів у сфері публічних закупівель** (наказ Мінекономрозвитку від 22.03.2016 № 490, зареєстровано в Мін'юсті від 25.03.2016 за № 4498/28579);
- **Примірне положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб)** (наказ Мінекономрозвитку від 30.03.2016 № 557);
- **визначено особливості здійснення процедур закупівлі товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони в особливий період, у період**

Довідково. За результатами квітня-червня 2016 року через електронну систему закупівель проведено 150 відкритих торгів на загальну суму понад 146,5 млн. гривень. Економія за результатами проведення торгів становила 23,3 млн. грн. або майже 16 % від очікуваної вартості закупівлі. Конкуренція на торгах становила у середньому 2,31 пропозицій на торги.

проведення АТО, у період введення надзвичайного стану (Закон України від 12.05.2016 № 1356-VIII "Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони").

- **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ:**

започатковано процес впровадження у національне законодавство Рекомендації FATF та положення Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом, реалізуються заходи, спрямовані на мінімізацію ризиків використання фінансової системи для вчинення дій з фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення (постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 11.02.2016 № 103 "Про схвалення Плану заходів на 2016 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення");

- **ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ УКРАЇНИ У БОРЬБІ З КОНТРАБАНДОЮ І КОРУПЦІЄЮ НА МИТНИЦІ, ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇЇ РОБОТИ:**

започатковано співробітництво між Урядом України та:

- Урядом Румунії у сфері спільного патрулювання українсько-румунського державного кордону з метою встановлення режиму ефективного контролю за перетинанням державного кордону України та його охороною у разі виникнення як зовнішніх, так і внутрішніх загроз державній безпеці, забезпечення надійного перекриття каналів проникнення в Україну нелегальних мігрантів, контрабандних товарів, наркотичних засобів, запобігання іншій протиправній

діяльності (розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 № 82-р “Про підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про спільне патрулювання українсько-румунського державного кордону”);

- Урядом Кайманових островів у сфері обміну податковою інформацією з Каймановими островами (включеними до Переліку офшорних зон) з метою розкриття інформації, що належить банкам чи іншим фінансовим установам, щодо майнової участі в капіталі юридичних осіб (структури власності), а також інформації про доходи, які отримані резидентами України на Кайманових островах (розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 № 86-р “Про підписання Угоди між Урядом України та Урядом Кайманових островів про обмін інформацією з податкових питань”);
- Радою Міністрів Боснії і Герцеговини з метою створення договірно-правової бази двостороннього співробітництва у митній сфері (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 № 169-р “Про підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Радою Міністрів Боснії і Герцеговини про взаємну допомогу в митних справах”);
- **БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ ТА ОЧИЩЕННЯ ВЛАДИ:**

удосконалено систему накладення арешту на активи, здобуті злочинним шляхом, та проведення їх спеціальної конфіскації (Закон України від 18.02.2016 № 1019-VIII “Про внесення зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації”);

удосконалено відповідно до міжнародної практики порядок повернення активів та управління активами, що отримані у результаті корупційних та інших злочинів (Закон України від 18.02.2016 № 1021-VIII “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення засад діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів”);

закладено основи функціонування системи електронного декларування внаслідок прийняття Національним агентством з питань запобігання корупції низки рішень:

- “Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування” (рішення від 10.06.2016 № 2);
- “Про функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування” (рішення від 10.06.2016 № 3);
- “Про затвердження Технічних вимог до форми декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та форми повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб’єкта декларування” (рішення від 10.06.2016 № 4);
- започатковано роботу електронної системи подання та оприлюднення декларацій високопосадовців, а також прямий вільний доступ до них

громадськості (Закон України від 15.03.2016 № 1022-VIII “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов’язання фінансового характеру у 2016 році”);

- започатковано процес створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи “Прозорий бюджет” з метою підвищення ступеня підзвітності Уряду громадянам з питань складення, розгляду, затвердження, виконання державного та місцевих бюджетів, а також контролю за їх виконанням. Зазначене забезпечуватиметься шляхом публікації документів та інформації, пов’язаних із складенням бюджету, його затвердженням, виконанням та показниками ефективності управління (розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 № 92 “Про схвалення Концепції створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи “Прозорий бюджет”);

утворено:

- **Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів** (постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 104);
- **Державне бюро розслідувань** (постанова Кабінету Міністрів України від 29.02.2016 № 127);
- **Національне агентство з питань запобігання корупції** (постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 118). Агентством спільно з представниками громадськості та експертного середовища наразі ведеться робота з підготовки нормативно-правової бази, зокрема, в частині: захисту осіб, що повідомляють про порушення вимог антикорупційного законодавства, отримання та обробки повідомлень про корупцію, та взаємодії зі структурними підрозділами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням вимог та обмежень, передбачених антикорупційним законодавством;
- **розпочато процес формування Комісії з питань Вищого корпусу державної служби** (постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 243 “Про затвердження Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби”).
- **СПРИЯННЯ ЗРОСТАННЮ ЕКСПОРТУ І ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ:**
 - ратифіковано Протокол про застосування Договору про зону вільної торгівлі від 18.10.2011 між його Сторонами та Республікою Узбекистан (Закон України від 27.01.2016 № 942-VIII);
 - підписано Меморандум про взаєморозуміння, який визначає умови співпраці між Конференційною радою Канади та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України стосовно впровадження Канадсько-українського проекту з підтримки торгівлі та інвестицій (CUTIS); обговорено питання підписання Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Канадою;
 - затверджено Порядок забезпечення захисту прав та інтересів України в торговельно-економічній сфері в рамках СОТ (постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 № 346).

БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

З метою посилення боротьби з тіньовою економічною діяльністю, корупційними проявами у січні-червні 2016 року органами виконавчої влади здійснювалися наступні заходи.

Органами **Держаудитслужби**⁵ проведено загалом 1,3 тис. контрольних заходів (у тому числі 871 планових та 382 позапланових ревізій та перевірок), з яких 1,2 тис. ревізій певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності та перевірок державних закупівель. Порушення фінансово-господарської дисципліни виявлено на 1,1 тис. підприємствах, в установах і організаціях.

Протягом січня-червня 2016 року на близько 1,1 тис. підприємств, установ та організацій усіх форм власності виявлено порушення, які призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, на загальну суму майже 1,6 млрд. грн.; з них при використанні державних ресурсів – на суму майже 1,3 млрд. грн., комунальних ресурсів – на суму 286,7 млн. гривень.

У ході реалізації контрольних заходів, спрямованих на здійснення державного контролю відповідно до вимог, визначених законами України, нормативно-правовими актами Президента та Кабінету Міністрів України, встановлено фінансових порушень при використанні бюджетних ресурсів, що призвели до втрат, загалом на 615,6 млн. грн., з яких майже 370,7 млн. грн. (60,2%) – кошти державного бюджету.

За результатами проведених ревізій незаконне, нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей, а також їх недостачі встановлено на більше 1,0 тис. об'єктів контролю на загальну суму понад 599,5 млн. грн. (або 38,1% від загальної суми виявлених порушень, що призвели до втрат). У бюджетних установах і організаціях виявлено незаконне і нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей та їх недостачі на суму майже 333,6 млн. грн., або 55,6% від загальної суми виявлених таких порушень.

Внаслідок реалізації товарів, робіт і послуг за заниженими цінами, безоплатного надання в оренду майна тощо бюджетами усіх рівнів, бюджетними установами та організаціями, а також підприємствами втрачена можливість отримати належні доходи в сумі понад 973,8 млн. грн. (61,9% від загального обсягу установлених втрат).

Найбільш масштабними та розповсюдженими фінансовими порушеннями, які призвели до втрат ресурсів, є:

- реалізація суб'єктами господарювання товарів, робіт чи послуг безоплатно або за заниженими цінами – понад 293,2 млн. грн.;
- ненарахування та неперерахування державними та комунальними підприємствами частини прибутку до бюджету – майже 152,1 млн. грн.;

⁵ Джерело: офіційний сайт Державної аудиторської служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/128466>

- незаконні витрати внаслідок оплати завищеної вартості виконаних робіт та/або наданих послуг, а також зайві виплати внаслідок завищення кількості чи вартості придбаних товарів – близько 163,1 млн. грн.;
- ненарахування і неперерахування (неповне перерахування) надходжень до загального та спеціального (крім спецфонду бюджетних установ) фондів бюджету – 78,7 млн. грн.;
- проведення незаконних (зайвих) виплат по заробітній платі – майже 64,8 млн. грн.;
- списання коштів на видатки/витрати без отримання товарів, робіт чи послуг або в обсягах, вищих від їх фактичної вартості – майже 48,7 млн. грн.;
- нецільові витрати – 46,6 млн. грн.;
- ліквідація (знищення, розбирання) майна, проведена всупереч законодавству – майже 36,8 млн. грн.;
- незаконне відчуження майна – понад 35,8 млн. грн.;
- втрата доходів через списання дебіторської заборгованості – 32,6 млн. грн.;
- покриття за рахунок загального фонду кошторису витрат спеціального фонду (без відновлення касових видатків загального фонду) – майже 32,1 млн. грн.;
- безпідставне покриття витрат фізичних або юридичних осіб при відсутності в обліку дебіторської заборгованості – 31,8 млн. грн.;
- сплата внесків до державних цільових фондів по незаконних сумах по оплаті праці або за завищеною ставкою збору – понад 28,1 млн. грн.;
- недостачі коштів та матеріальних цінностей – 24,7 млн. грн.;
- недоотримання доходів від реалізації бюджетними установами безоплатно товарів, послуг від господарської діяльності – 22,4 млн. грн.;
- зайве виділення (отримання) коштів юридичним особам, одержувачам внаслідок завищення відповідних розрахунків або які не мали права на їх отримання чи при відсутності потреби – майже 20,5 млн. грн.;
- незаконні виплати фізичним особам (компенсацій, допомог, пільг та субсидій, пенсій, стипендій), в тому числі які не мали права на їх отримання або у завищених розмірах – майже 15,1 млн. грн.;
- понаднормове списання по обліку матеріальних цінностей, що відсутні в наявності – понад 14,2 млн. грн.;
- ненарахування та/або невжиття заходів щодо стягнення сум штрафних санкцій, передбачених умовами договору – 11,1 млн. грн.;
- недоотримання суб'єктами господарювання належних надходжень за майно, надане у користування, оренду – 3,8 млн. грн. тощо.

Органами Держаудитслужби вжито заходів, завдяки яким у січні-червні 2016 року забезпечено: відшкодування і поновлення незаконних, нецільових витрат та недостач на суму понад 264,7 млн. грн. (з яких 100,8 млн. грн. – за порушеннями, виявленими у попередніх періодах), в тому числі бюджетних коштів – 221,9 млн. гривень.

За результатами аналізу державних закупівель (без виходу на об'єкт контролю шляхом запиту документів) органами Держаудитслужби протягом звітного періоду попереджено порушень у сфері державних закупівель на загальну суму понад 1,8 млрд. грн., з них відмінено конкурсні торги на загальну суму понад 1,6 млрд. грн. та розірвано укладених договорів на 211,3 млн. гривень.

За результатами проведених контрольних заходів загалом Держаудитслужби подано 1027 пропозицій щодо застосування фінансових санкцій до порушників фінансово-бюджетної дисципліни, з яких застосовано 875, а саме: у 89 випадках призупинено бюджетні асигнування, у 714 – зупинено операції з бюджетними коштами та 72 об'єктам контролю – розпорядникам бюджетних коштів зменшено бюджетні призначення/асигнування на загальну суму понад 25,5 млн. гривень.

З метою вжиття відповідних заходів до порушників фінансової дисципліни органами Держаудитслужби до правоохоронних органів у звітному періоді передано 650 матеріалів ревізій та перевірок. У свою чергу, правоохоронними органами у січні-червні 2016 року за матеріалами проведених контрольних заходів розпочато 364 досудові розслідування. Крім цього, органами Держаудитслужби протягом січня-червня 2016 року в рамках реалізації права на звернення до суду в інтересах держави пред'явлено 38 позовів до суду щодо відшкодування втрат фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму майже 35,7 млн. грн. Ініційовано також 170 цивільних позовів перед органами прокуратури, об'єктом контролю або його органом управління, іншим державним органом.

За звітний період до Держфінмоніторингу направлено 44 інформації про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на суму майже 633,9 млн. гривень. За порушення фінансово-бюджетної дисципліни до адміністративної відповідальності притягнуто понад 3,3 тис. посадових осіб. Загальна сума накладених адміністративних стягнень склала майже 876,4 тис. гривень. До дисциплінарної відповідальності притягнуто 667 посадових осіб, з яких 79 – звільнено із займаних посад, до матеріальної – 395 осіб.

Протягом I півріччя 2016 року **Державною фіскальною службою України**⁶ (далі – ДФС) та її територіальними органами проведено активну роботу щодо виявлення суб'єктів мінімізації податкових зобов'язань, які формували фіктивний податковий кредит та надавали його платникам податків реального сектору економіки. Зокрема, в у січні-червні 2016 року підрозділами податкового та митного аудиту ДФС проведено понад 9,2 тис. перевірок суб'єктів господарювання (у тому числі 1510 планових та понад 7,7 тис. позапланових перевірок), за результатами яких сума донарахованих грошових зобов'язань, що підлягає погашенню, становить понад 3,1 млрд. гривень.

Органами досудового розслідування ДФС упродовж I півріччя 2016 року розпочато 4092 кримінальних проваджень, у яких закінчено досудове розслідування, направлено до суду з обвинувачувальним актом 437 кримінальні провадження стосовно 479 осіб. Забезпечено відшкодування збитків за закінченими кримінальними провадженнями на суму більше 423,8 млн. гривень.

Для з'ясування причин і обставин вчинення посадовими особами можливих корупційних та інших правопорушень у сфері службової діяльності Головним управлінням власної безпеки та відповідними підрозділами територіальних органів ДФС, на які покладено завдання запобігання корупції, за I півріччя 2016 року ініційовано і проведено 1741 службове розслідування (перевірок), за результатами яких до дисциплінарної відповідальності притягнуто 245 службових осіб, звільнено із займаних посад – 116. З початку року за фактами вчинення посадовими особами ДФС злочинів у сфері службової діяльності правоохоронними органами розпочато 285 кримінальних проваджень.

⁶ Джерело: офіційний сайт Державної фіскальної служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota/>; <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/dosudove-slidstvo/>; <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavam-korupts/insha-informatsiya-pro>